

ČAS V RANÉM NOVOVĚKU

I. SYMBOLIKA ČASU

Chronos: zčásti mytologická, zčásti alegorická postava, v ikonografii 16. – 18. století poměrně hojně využívaná. Je možné pozorovat jistou proměnu zobrazování času: Například ústup hrozivého Saturna, objevujícího se na „triumfech času“ v 15. a 16. století (Pencz). Během 17. a 18. století se objevuje spíše v souvislosti s vanitasní tématikou (pomíjivost) a mnohdy naopak v konotaci vítězství nad časem (sláva); je zobrazován ve společnosti Pravdy (Veritas), Moudrosti (popř. Minervy – Prudentia), nebo naopak Krásy či Mládí (pomíjivost), popřípadě Smrti (na náhrobcích či epitafech). Viz následující ukázky.

TEMPVS EDAX REIVM TVQX INVIDIOSA VETVTAS
OMNIA DESTRVITIS QQC ERANT AVT FVERINT

Triumf času (Georg Pencz, 1520–30)

Čas vysvobozuje Pravdu
před Závistí a Pomluvou
(Joh. Ferd. Fromiller, 1740)

Čas odhaluje Pravdu
(Fridr. Wilh. Beyer, kol. 1770)

Moudrost ochraňuje umění
(hudbu) před časem
(17./18. století)

Agnolo Bronzino,
Alegorie s Venuší a Amorem
(1545)

M. Von Görz,
Apoteóza rodu Attem
(Graz)

II. CYKLIČNOST A LINEARITA ČASU

Linearita času: týká se mj. náboženského času s několika dimenzemi; konečnost lidského světa, příchod Krista na Zemi a zmrtvýchvstání; v RN se sice stále méně objevují vize o bezpečně vypočítaném konci světa, v náboženském světě se však s příchodem Krista na Zemi stále počítá: např. chiliastické myšlenky kolem roku 1600, mj. na dvoře Rudolfa II. Habsburského; spojitost s okultními naukami; vyvrcholí kolem roku 1600 v rozenkruciánském hnutí (Johann Valentin Andreae, Michael Maier).

Lineární pojetí času se ale v raném novověku akceleruje mj. rozvojem historiografie, která přichází s novým pojetím periodizace (členěno na staletí) a s mnohem větším důrazem na nezbytný vývoj společnosti (křesťanství) v čase. Narušuje se tím představa o cyklické stálosti času, zaručené v božím řádu (typické pro středověkou teologii).

To však neznamená, že by lidé raného novověku, žijící stále ještě z velké části agrárním způsobem, nevnímali čas jako cyklický prvek: například neustále se opakující jevy astronomického času; objevování hvězd; průběh zemědělské sezóny – to vše navozovalo dojem stálosti, neproměnlivosti a univerzality cyklického času.

Torre d' Aquila, Březan
(kol. 1400, Trident: Castello del
Buonconsiglio):

Tradiční představa cyklického času byla nejdéle udržována v rytmu života na venkově: pravidelný sled hospodářských prací, střídání ročních dob, rodinné události, zvyky a církevní svátky. Tento čas byl úzce svázán s tradicemi a mnohaletými zkušenostmi lidí s přírodním živlem.

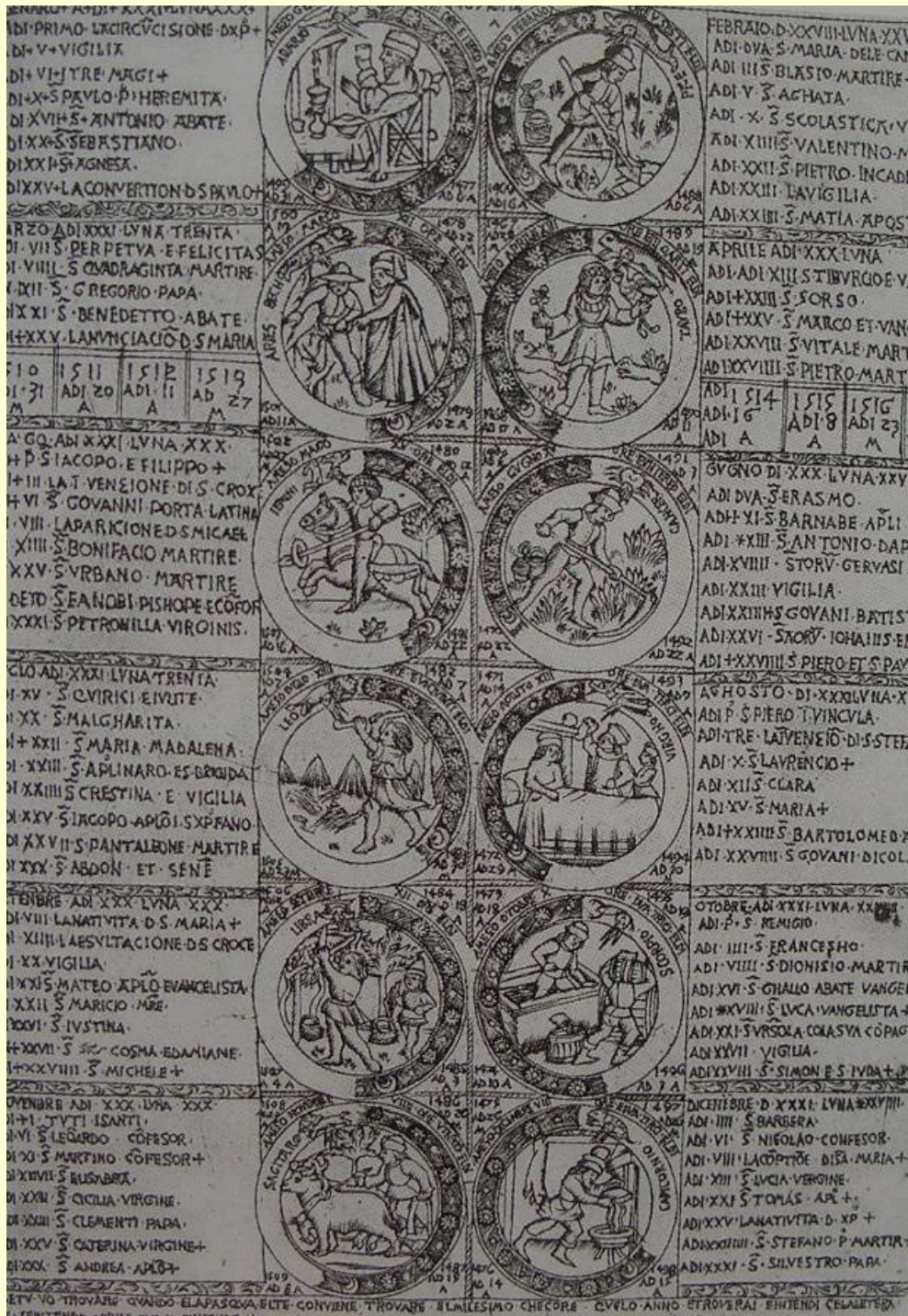

Ferrarese, Březen (1470–80):

Obdobné „agrární“ vnímání času lze pozorovat ve všech společenských vrstvách: jak sedlák na poli, tak i šlechta na koni či při zábavách vnímají stejně rutinu opakujících se žní či lovů. Výzkumy z Bologni přelomu 16. a 17. století: členové místního dvora, tedy reprezentanti měšťanských elit, dokázali přesně definovat vybrané úseky svého života v souvislosti s agrárním cyklem (setba, orba, sklizeň), ale už měli potíže spojit tyto momenty s konkrétními měsíci či dny, jak bychom činili dnes.

Io fom Marzo che carne nò mazzo boccone
Po nò pò esser compagno
Viuado de morona spinaze e gabareli
Cauuro tonina porri e burateli

Florentská škola, Kalendář (1465):

Již ve druhé polovině 15. století se objevily první tzv. „věčné kalendáře“, které vytvářely základ pro jednotnou definici časových úseků, neboť nabízely návod, jak vypočítat jednotlivá roční data. Podstatnou úlohu sehrála skutečnost, že mohly být šířeny prostřednictvím knihtisku. Na této ukázce je také možné si opět ověřit úzké sepětí s agrárním ročním cyklem.

Florentská škola, Velikonoční tabulky (kol. 1461):

V 15. století se jedním z podstatných bodů diskusí staly Velikonoce jako středobod křesťanského církevního roku. Šlo o pohyblivý svátek (první neděle po úplňku, následujícím po jarní rovnodennosti); aby se zamezilo nesrovnalostem, byly postupně vydávány tzv. věčné kalendáře a tabulky pro výpočet data Velikonoc; tyto pomůcky nalezneme mj. v breviářích či modlitebních knihách.

ATROVARE · LAPASOVA · PER SEMPRE · SECONDO · CHELLA · VERRA · ANNO · PE
 ARAN · O · ET · CONTA · IN · VESTO · MODO · CELLANNO · 1461 · FIA · LAPASOVA · ADI
 V · DAPRILE · COME · VEDRETE · DISOPRA · APIE · + · ET · POI · ANNOVERATE · PELAI
 TRO · ANNO · LASCIANDO · LACHASELLA · DOVE · ISTATO · QVELANNO · INSINO · AI · 17
 QVELLA · VIMOSTERA · INCHE · DI · ELLA · SARA · ET · CHOSI · DI · 17 · IN · 17 · PER SEMPRE
 LACHASELLA · DOVE · ISTATO · QVELO · ANNO · DAMANO · DIRITTA · ET · GVARDATE · IN
 QVELLA · CHASELLA · ET · VEDRETE · ACVNTI · DI · ELA · DOMENICA · I · NAZI · ALCARNEVA
 ED · DOVE · SARA · LALETERA · B · SIGNIFICA · CHE · I · OVELLANNO · SARA · IL · BISESTILE

III. REFORMA KALENDÁŘE

Velikonoce stály v také pozadí debat o reformě (církevního) kalendáře. O té se uvažovalo ještě před evropskou reformací (lateránský koncil 1512–1517), hlavně však v době tridentského koncilu. Nakonec se reforma, jíž byl tradiční římský (juliánský) kalendář nahrazen novým, uskutečnila až za papeže Řehoře XIII., jenž ji uvedl v platnost bulou z roku 1582.

Studijní text: „Calendar“ – otázky:

- 1. Proč se kalendář nazývá „gregoriánský“?**
- 2. Jaký byl praktický důvod vytvoření nového kalendáře?**
- 3. V čem reforma spočívala?**
- 4. Jak se do procesu vypracování a později i přijetí reformy promítla skutečnost, že šlo o problém spojený s konfesijní politikou reformace a protireformace?**
- 5. Kdo byl zodpovědný za astronomické výpočty, na jejichž základě reforma proběhla?**

Torre dell' Orologio (1495–9,
Benátky, Piazza San Marco):

Hodiny, resp. horologia či orloje na městských radnicích se začaly objevovat od 14. století a postupně se staly symbolem toho, co historikové nazývají **desakralizací času**. Jedná se o proměnu autorit, které mají pravomoc určovat a strukturovat denní čas obyvatel. Zatímco pro středověkou společnost bylo typické strukturování času církevní vrchností (kláštery s jejich monastickým způsobem členění dne dle tzv. kanonických hodin), s rozvojem měst docházelo k přebírání autority městskými radami. J. Le Goff napsal, že mechanicky, přesně měřený čas městských obchodníků a řemeslníků vytlačil během renesance čas církevní (klášterní).